

Rinkinių saugojimas. Etiketė zoologijos muziejų rinkiniuose

Vyr. fondų saugotojas Albertas Gurskas

Į muziejaus rinkinius priimtų vertybių apskaitos baigiamasis etapas yra eksponatų ženklėjimas. Bendrieji ženklėjimo principai aptariami Tarptautinės muziejų tarybos Dokumentavimo komiteto (ICOM-CIDOC) sprendimuose [5]. Toks didelis dėmesys šiam muziejinio darbo barui rodo jo svarbą. Tiek tarptautiniu, tiek atskirų valstybių mastu siekiama eksponatų ženklėjimo principus unifikuoti, padaryti vienodus visų tipų muziejuose. Lietuvoje muziejinių eksponatų ženklėjimo tvarką nustatyto Muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcija (MERAASI) [6]. Joje suformuluoti pagrindiniai reikalavimai ir zoologinėms kolekcijoms. Tačiau detalius, konkrečiam atvejui skirtus ženklėjimo būdus rinkinių saugotojams leidžiama pasirinkti ir nusistatyti patiems, žinoma, nepažeidžiant pagrindinių taisyklių. Šiame straipsnyje apibendrinama aprašymuose internete surasta kitų šalių muziejų eksponatų ženklėjimo samprata, metodai, patirtis bei aptariamoms galimybės pritaikyti tai pas mus.

Muziejininkystėje priimta, kad kiekviena į rinkinius patekusi muziejinė vertybė (eksponatas) arba jų grupė turi būti paženklinta individualiu atpažinimo numeriu, kuris rodytų ryšį su įrašais vertybių registravimo dokumentuose. Tuo pačiu tai padeda atskirti eksponatą rinkinyje. Ženklinimas turi būti:

- patvarus ir apsaugotas nuo pavojaus jį prarasti, bet grįžtamas, nesunkiai pataisomas arba pakeičiamas;
- matomas, perskaitomas nevertant ir neliečiant eksponato, bet neryškus, negadinantis eksponato išvaizdos ir neužgožiantis svarbių požymių;
- nekenksmingas eksponatui.

Eksponatų ženklėjimą ir etiketavimą reiktų laikyti techniniu darbu, techninio kuratoriaus kompetencija. Bet kurio muziejaus rinkinių prižiūrėtojas rinkdamasis saugojimo priemones pirmiausiai žiūri į eksponato fizinius ypatumus ir į jį sudarančių medžiagų savybes. Muziejaus rūšis čia nesvarbiausia. Todėl zoologiniams eksponatams gali būti naudojami panašūs arba tokie patys ženklėjimo būdai kaip ir kitiems tokių pat savybių daiktams. Panašiausiais galima būtų laikyti archeologinius rinkinius.

Zoologiniuose rinkiniuose naudojami pagrindiniai ženklėjimo būdai:

- tiesioginis ženklėjimas ant eksponato;
- ženklėjimas ant eksponato įtvirtinimo;
- ženklėjimas pridedamoje etiketėje.

Tiesioginis ženklimas tai – skiriamųjų ženklų užrašymas ant eksponato paviršiaus. Zoologiniuose rinkiniuose taip ženklinami kaulai, paukščių kiaušiniai, stuburinių odos, didesniųjų moliuskų kriauklės, mumifikuoti (džiovinti) vėžiagyviai, dygiaodžiai (1 pav). Užrašo vieta ir dydis pasirenkami taip, kad užrašas nebūtų ryškus, netaptų eksponato pagrindiniu akcentu, netrauktų dėmesio. Taip pat jis negali uždengti svarbių eksponato požymių, bet turėtų būti matomas padėjus eksponatą į saugojimo vietą. Net muziejuje saugomose eksponato nuotraukose turėtų matytis ženklas. Vienos rūšies eksponatams ženklas dedamas ant tos pačios vietos. Pasirinktą plotelį patariama padengti akriloidinio bespalvio arba balto lako sluoksniu (akriloidas arba paraloidas B-72) [10]. Tokiu būdu rašalas neįsigers į medžiagą, prireikus pataisyti, neteks gramdyti eksponato paviršiaus. Rašymui naudojamos paprastos, lengvai gaunamos, nekenksmingos eksponatui ir darbuotojams medžiagos. Nereikia ieškoti ypatingų, labai brangių priemonių. Užrašas turi būti patvarus, neišgaruoti, neblukti nuo šviesos, neišsilieti. Geriausia naudoti rašalą, tušą arba dažus, kurių pigmento pagrindinė medžiaga yra anglis. Tinka gvašas, tušas, kompiuterinių spausdintuvų rašalas, techninis pieštukas. Prieš naudojant naują priemonę, visada reikia išbandyti jos savybes. Įrašo pagrindui klijuoti prie eksponato popierines ar lipnias etiketes neleidžiama, nes yra didelė tikimybė pakenkti eksponatui.

Užrašas turi uždengti kuo mažesnę plotą, todėl jame pateikiama tik būtiniausia informacija. MERAAS instrukcijoje nurodyta, kad eksponatai žymimi muziejaus pavadinimo santrumpa, pirminės apskaitos knygos šifru ir numeriu, inventorinės knygos šifru ir numeriu. Mūsų muziejuje taip susiklostė, kad tik prieš keletą metų pradėta rašyti priėmimo knyga. Iki tol buvę eksponatai neturi priėmimo (GEK) šifro ir numerio. Todėl kyla klausimas, ar dabar ženklinant naujus eksponatus kartu su inventoriniu numeriu įrašyti ir priėmimo numerį, o gal seniesiems eksponatams taip pat suteikti priėmimo numerį, tik su kitokiu šifru, ir jį užrašyti? Panašių klausimų turi ir kai kurie kiti muziejai. Galutinis sprendimas lieka ateičiai. Kol kas mūsų muziejuje būtinoji minimali ženklinimo informacija yra muziejaus pavadinimo santrumpa KZM, rinkinio šifras ir eilės numeris inventorinėje knygoje. Tuo ženklinimo tikslą mes pasiekiamo ir jo esmės, atrodo, nepažeidžiame. Inventorinio numerio pakanka atsekti įrašus apie eksponatą visuose apskaitos dokumentuose (inv. knygoje, priėmimo kn., priėmimo ir perdavimo aktuose, kartotekose, kompiuterinėje duomenų bazėje ir kt.). Vienas numeris užima mažiau vietos ant eksponato. Be to, mūsų muziejuje eksponatai inventorizuojami per keletą dienų po priėmimo akto surašymo ir inventorinį numerį gauna beveik tuo pačiu metu kaip pirminės apskaitos numerį.

Kai kuriuose užsienio muziejuose daroma panašiai. Pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos muziejų dokumentavimo asociacijos (MDA) parengtame muziejų dokumentacijos standarte SPECTRUM, aptariant eksponatų ženklinimą, kalbama apie vieną unikalų numerį, susietą su

muziejaus turto apskaitos dokumentais [4]; JAV Nacionalinių parkų muziejų žinyne nurodyta, kad eksponatai žymimi katalogo numeriu (pas mus tai – inventorinis nr.), kurį sudaro muziejaus akronimas, rinkinio šifras ir unikalus numeris [7].

Dalis eksponatų turi tvirtinimo pagrindą. Iškamšos būna pritvirtintos prie stovo, nedideli kailiai – prie kartoninės kortelės, medinio laikiklio ir panašiai (2 pav). Šiais atvejais ženklavimo informacija gali būti rašoma ant tvirtinimo pagrindo (3 pav). Griežtų saugumo reikalavimų, kaip rašant ant eksponato, laikytis nebūtina. Jeigu reikia, paviršių galima išlyginti, gruntuoti. Taip pat galima priklijuoti arba prikalti popierines, kartonines, plastikines, nerūdijančio metalo korteles. Pagrindė galima padaryti skylutes etiketėms pririšti. Jeigu vietos yra pakankamai, galima užrašyti daugiau informacijos, ne vien tik muziejaus pavadinimo santrumpą ir inventorinį numerį.

Didelei daliai eksponatų šie būdai netinka. Todėl zoologiniuose muziejiniuose rinkiniuose svarbus apskaitos dokumentas yra pridedama eksponato etiketė. Ženklinant etikete, atsiranda vietos įrašyti daugiau informacijos. Be to, etikečių kiekis neribojamas (nors turi būti racionalus). Kokią informaciją rašyti į etiketę, gamtos muziejai sprendžia įvairiai. Privalomi lieka tie patys minimalūs duomenys: muziejaus akronimas ir katalogo (inventorinis) numeris. To lyg ir užtektų. Bet iš tikrųjų ieškančiam rinkinyje zoologinės informacijos patogiau, kai jos yra eksponato etiketėje ir nereikia eiti vartyti apskaitos dokumentų ar duomenų bazės. Papildoma informacija padeda lengviau identifikuoti eksponatą ir surasti įrašus dokumentuose, suteikia reikalingų duomenų rinkinio techniniam kuratoriui (saugotojui). Minėtame JAV nacionalinių parkų muziejų žinyne į etiketę siūloma įrašyti: rūšies mokslinį pavadinimą, rūšies anglišką pavadinimą, rinkėjo pavardę, rinkimo vietovę, buveinę, rinkimo datą, lauko numerį, rinkusią instituciją, katalogo numerį, priėmimo numerį, fiksavimo ir konservavimo priemonės. Vašingtono universiteto žuvų rinkinyje etiketėse rašoma rinkimo vietovė, koordinatės, artimiausia sausumos vieta, rinkimo data, rinkėjo pavardė, sugavimo gylis, gaudymo metodas, ekologiniai duomenys ir kt. Mūsų muziejuje nėra griežtai apibrėžta, kokius duomenis rašyti. Dažniausiai, be inventorinio numerio, rašome gyvūno rūšies mokslinį pavadinimą, lytį, rinkimo vietą ir datą, kartais – rinkusio asmens pavardę ir kt. Muziejaus akronimo (KZM) nerašome, jeigu etiketėje atspausdintas pilnas muziejaus pavadinimas.

Įprastai etiketės daromos iš nerūgštaus, be lignino kartono arba popieriaus kortelių. Chemiškai agresyvios ir nestabilios medžiagos netinka. Pastaruoju metu stuburinių gyvūnų eksponatų etiketėms pradėtas naudoti sintetinis popierius „Tyvek“, pagamintas iš aukšto tankio polietileno (angl. HDPE) [8]. Madrido nacionalinio gamtos muziejaus darbuotojai teigia, kad jį galima naudoti lauko etiketėms, odų ir griaučių etiketėms bei skystyje konservuotiems preparatams.

Jis atsparus mechaniniam ir cheminiam poveikiui: fiksavimui, virinimui, maceravimui, dažymui, pesticidams. Ant jo galima rašyti ranka ir spausdintuvu [3].

Etiketėms pririšti naudojama natūralaus (medvilnės, lino) pluošto virvutė, špagatas. Kai kurie užsienio muziejininkai pataria labai atidžiai rinktis pririšimo priemones. Pavyzdžiui, riebaluotiems paukščių ir ruonių kailiams siūloma nenaudoti baltos medvilninės virvelės, nes per ją riebalai sklinda ir sutepa etiketę [8]. Rišama perveriant virvutes per natūralias eksponato kiaurymes. Jokiu būdu negalima durti ar gręžti skylių, daryti įpjovų eksponate etiketei pririšti. Negalima etiketės prie eksponato priveržti. Reikia palikti laisvą virvelės atkarpą, kad etiketę būtų galima paimti ranka, apžiūrėti neliečiant ir nejudinant paties eksponato. Jeigu eksponatas saugomas dėžutėje, etiketė užklijuojama ant dėžutės arba įdedama į dėžutę (5 pav).

Smulkių bestuburių gyvūnų eksponatai įprastai saugomi mažuose mėgintuvėliuose, kuriuose vietos etiketei labai mažai. Tokiu atveju, kad etiketės nereikėtų lankstyti, ji dedama greta mažojo mėgintuvėlio į didesnę mėgintuvėlį arba į plastikinį maišelį.

Skystyje konservuotiems preparatams etiketę dedama į indo vidų taip, kad įrašas matytųsi per sienelę [1]. Patariama išorėje klijuoti papildomą etiketę su įrašytu bent apskaitos numeriu tam atvejui, jei inde esanti etiketė pasislinktų ir taptų neįskaitoma. Toje pačioje arba kitoje išorinėje papildomoje etiketėje užrašoma konservavimo skysčio sudėtis ir keitimo data – duomenys būtini rinkinio saugotojui (4 pav.).

Entomologiniuose rinkiniuose, kuriuose vabzdžiai persmeigti smeigtukais, etiketę užverinama ant to paties smeigtuko. Naudojamos nedidelės etiketės, todėl jose telpa mažai informacijos. Šią problemą entomologai sprendžia pridėdami daugiau etikečių. Atsižvelgiant į mokslinius poreikius galima susikurti net keletą etikečių tipų. Pvz.: identifikavimo etiketė, rinkimo vietos etiketė, ekologinių duomenų etiketė, rinkėjo etiketė ir panašiai [2]. Privaloma informacija – muziejaus pavadinimo santrumpa ir apskaitos (katalogo, inventorinis) numeris.

Mikropreparatams etiketę klijuojama ant objekcinio stiklelio.

Muziejai turi nuostatus, kaip vienodai ženklinti kiekvieno tipo eksponatus. Pavyzdžiui, JAV nacionalinių parkų muziejams gyvūnų eksponatus nurodoma ženklinti taip:

- Kaulai.

Numeris rašomas tiesiog ant kaulo. Paviršiaus plotelis padengiamas bespalviu laku, užrašoma juodu rašalu ir užrašas padengiamas apsauginiu to paties lako sluoksniu. Katalogo numerio vieta: didžiausios kaulo dalies centre; arti proksimalinės ilgo kaulo dalies; kaukolės užpakalinės pusės apatinės dalies centre; ant dešinio apatinio žandikaulio vidinės pusės. Mažus kaulus įdėti į mėgintuvėlius arba dėžutes, o priėmimo bei katalogo numerius užrašyti ant etiketės. Etiketę įdėti į mėgintuvėlių arba dėžučių vidų arba užklijuoti ant viršaus.

- Ekspوناتai skystyje.

Priėmimo ir katalogo numeris rašomas ant etiketės. Etiketę įdėti į indą. Taip pat etiketę galima ir pririšti: prie dešinės užpakalinės kojos kulkašnies; pervėrus per žuvies žiaunų plyšį; kai kuriems ropliams ir varliagyviams – apjuosus aplink kūną netoli galvos;

- Odos ir kailiai.

Ant plokščių odų numeriai rašomi tiesiogiai. Paviršiaus plotelis padengiamas bespalviu laku, užrašoma juodu rašalu ir užrašas padengiamas apsauginiu bespalvio lako sluoksniu. Užrašo vieta – vidinėje kaklo srities pusėje arba ant dešinės užpakalinės kojos. Numerius galima rašyti ir ant etiketės. Pririšti etiketę prie dešinės užpakalinės kojos, o dideliems eksponatams – pervėrus per natūralias akių arba nosies kiaurymes.

- Kiaušiniai.

Numeris rašomas tiesiog ant kiaušinio. Paviršiaus plotelis padengiamas bespalviu laku, užrašoma juodu rašalu ir užrašas padengiamas apsauginiu bespalvio lako sluoksniu. Katalogo numerį taip pat užrašyti ant kiaušinių dėžutės etiketės. Priklijuoti etiketę išorėje polivinilacetato (PVA) 5% spiritiniu tirpalu.

- Vabzdžiai.

Priėmimo ir katalogo numeriai užrašomi ant etiketės. Etiketė užverinama ant to paties smeigtuko kaip vabzdys standartiniame aukštyje, po vabzdžiu, lygiagrečiai vabzdžio išilginei ašiai. Etiketė skaitoma iš kairės pusės. Rinkėjo etiketė su nurodyta vieta, data, rinkėjo vardu gali būti užverta panašiu būdu po pirmąją etiketę.

- Kiti bestuburiai gyvūnai.

Numeris užrašomas tiesiog ant eksponato. Paviršiaus plotelis padengiamas bespalviu laku, užrašoma juodu rašalu ir užrašas padengiamas apsauginiu bespalvio lako sluoksniu. Moliuskų kriauklėms vieta parenkama vidinėje pusėje, apačioje arba išorinėje pusėje. Smulkių egzempliorių numeriai rašomi etiketėse, kurios dedamos į mėgintuvėlius arba dėžutes.

Įdomu, kad JAV nacionalinių parkų muziejams yra nustatyti etikečių (kaip ir kitų eksponatų apskaitos dokumentų) standartai, muziejai turi jų pavyzdžius ir darbuotojams neleidžiama jas kurti savo nuožiūra.

Zoologiniuose rinkiniuose etiketės preparatus lydi nuolat – nuo gyvūno paėmimo iš gamtos ar priėmimo preparuoti iki preparato saugojimo saugykloje. Žinoma, atskiruose etapuose jos būna kitokio turinio ir medžiagos. Gamtoje surinkta zoologinė medžiaga turi lauko etiketę, kurioje gali būti pažymėtas tik lauko numeris arba rinkimo vieta, data ir kt. Preparuojant laboratorijoje jau gali būti pridėta kita etiketė su kitu apskaitos numeriu. Ir taip toliau, kol pagamintas preparatas pasiekia rinkinį ir gauna aukščiau aprašytą etiketę arba ženklą. Įprastai į galutinę etiketę perrašomi

ankstesnių etikečių duomenys (svarbiausia – registravimo numeriai), o pastarosios pašalinamos, nes jų kokybė dažniausiai neatitinka rinkinių etiketėms keliamų reikalavimų. Be abejo, minėti duomenys užfiksuojami apskaitos knygose ir duomenų bazėse.

Jeigu muziejus priima jau paruoštus preparatus arba jų kolekcijas su originaliomis etiketėmis iš kitų institucijų arba asmenų, originalios etiketės paliekamos. Muziejuose tai visuotinas, griežtas reikalavimas. Išimtyms daromos tik itin retais atvejais. Pvz., jei etiketė kenkia preparatui. Prie naujųjų preparatų muziejus prideda savo etiketes, į kurias perrašo originaliųjų duomenis ir deda savo privalomus duomenis (muziejaus pavadinimo santrumpą ir numerį). Kartais gali užtekti tik privalomų duomenų. Pvz., jei nepavyksta etiketės įskaityti. Originalioje etiketėje prirašyti papildomų ženklų ir duomenų negalima. Net ją pataisyti reikia rinkinio autoriaus sutikimo.

Būna, kad rinkinio mokslinis kuratorius arba tyrinėtojas iš kitos institucijos nustato, kad gyvūnas buvo neteisingai identifikuotas ar etiketėje yra kitų esminių klaidų. Tokiu atveju visi pataisymai su jų autoriaus pavarde įrašomi į papildomą etiketę. Senoji dažniausiai paliekama prie preparato. Ją pakeisti leidžiama tik pačiam etiketės autoriui. Pavyzdžiui, jei rinkinio mokslinis kuratorius pastebi klaidą savo rinkto eksponato etiketėje, tai jis gali etiketę pakeisti. Rinkinių tyrinėtojai iš kitų institucijų savo pastabas apie preparatus palieka papildomoje etiketėje ir pasirašo.

Blogos būklės, bet svarbias popierines eksponatų etiketes galima apsaugoti įdėjus į nedidelius, turinčius užsandinimo juosteles polietileningus dėklus, kokie naudojami prekyboje birioms ir smulkioms prekėms sudėti. Juos taip pat galima naudoti, kai yra pavojus etiketes suriebaluoti, ženklinant riebalingus paukščių ir žvėrių kailius.

Senuose rinkiniuose arba iš privačių asmenų gautų eksponatų etiketėse pasitaiko neaiškiai nurodytų duomenų. Kyla klausimas, ar mokslinis kuratorius (saugotojas) privalo juos iššifruoti ir pridėti patikslintą etiketę, ar šį darbą palikti rinkinio lankytojui, ieškančiam informacijos? Ir vienas, ir kitas požiūris turi abejotinų aspektų. Aš palaikyčiau pirmąjį. Patikslindamas neaiškius įrašus etiketėse kuratorius atskleidžia paslėptą informaciją, padidina rinkinių informatyvumą, tuo pačiu ir jų vertę. Be to, tai – muziejininko darbas. Žinoma, jis gali suklysti. Bet prie eksponato palikta originali etiketė leidžia informaciją bet kada palyginti ir prireikus pataisyti.

Dažnas įrašas visų preparato ruošimo etapų etiketėse yra rinkimo vieta. Ją aprašyti, „suformuluoti“, atrodo, nesudėtinga, bet rinkėjams kartais kyla keblumų. Muziejininkams šią informaciją bene dažniausiai prireikia tikslinti. Iš tikrųjų taisyklė paprasta: muziejiniuose zoologiniuose moksliniuose rinkiniuose gyvūno rinkimo vieta turi būti nurodyta taip, kad skaitantysis galėtų ją surasti žemėlapyje. Įrašas turi būti trumpas, todėl nebūtina laikytis valstybės administracinio suskirstymo principo ar tuo labiau – pašto adreso.

Tikėtina, kad eksponatų ženklavimo ir etiketavimo metodai greitai tobulės. Bus panaudotos elektronikos, skaitmeninės informacinės technologijos. Petrie muziejus Londone savo archeologinius radinius paženklino barkodais, kuriuos perskaito lazeriniu įrenginiu [9]. Įrenginys savo ekrane gali parodyti eksponato nuotrauką, esančią duomenų bazėje. Tokiu būdu lengva patikrinti eksponato tapatybę inventorizacijos metu. Kalbama apie eksponatų žymėjimo galimybes identifikavimo ženklais (PIN kodais), kurie būtų perskaitomi elektroniniais prietaisais [8]. Panašiai, kaip ženklinami buitiniai ar kiti daiktai tam, kad būtų lengviau juos atpažinti dingimo atveju. Tada atsirastų dabar fantastiškai atrodančios galimybės prietaisų pagalba per keletą minučių nustatyti saugomų eksponatų tapatybę dėžėse, lentynose, spintose ar net saugyklose.

Informacijos šaltiniai

1. Causes of deterioration and preventive conservation of fluid collections. 2002. Museum of Cape Town [žiūrėta 2007-08-03]. Prieiga per internetą: <http://www.museums.org.za/iziko/index.html>.
2. Essig Museum of Entomology Collections. Label Printing [žiūrėta 2007-07-30]. Prieiga per internetą: http://essigdb.berkeley.edu/cgi/eme_label?form=yes.
3. Gisbert, J. Labeling Vertebrate Collections with TYVEK Synthetic paper [žiūr. 2006-04-26]. Prieiga per internetą: http://www.spnhc.org/opencms/opensms/spnhc/publications/linked_documents/CF6-1.htm
4. Labelling and marking Museum Objects. SPECTRUM Procedure: Acquisition – Step 13 [žiūrėta 2007-05-17]. Prieiga per internetą: <http://www.mda.org.uk/labels.htm>.
5. Labelling and marking objects. CIDOC Fact Sheet 2 [žiūrėta 2007-0524]. Prieiga per internetą: <http://www.willpowerinfo.myby.co.uk/cidoc/fact2.htm>.
6. Muziejuose esančių rinkinių apsaugos apskaitos ir saugojimo instrukcija. Prieiga per internetą: http://www.muziejai.lt/Informacija/Teisiniai_aktai.
7. NPS Museum Handbook, Part 1, App. Q: *Curatorial Care of Natural History Collections*; App. T: *Curatorial Care of Biological Collections*; Part 2, App.J: *Marking*. 2005. Prieiga per internetą: <http://www.nps.gov/history/museum/publication/handbook.html>.
8. Numbering Museum Collections . Northern States Conservation Centre [žiūrėta 2007-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www.collectioncare.org/cci/ccin.html>.
9. Object tagging at the Petrie Museum [žiūrėta 2007-04-18]. Prieiga per internetą: <http://www.petrie.ucl.ac.uk/barcodes.pdf>.

10. Use of Acryloid B-72 Lacquer for Labelling Museum Objects. Conserve O Gram. July 1993, No1/4 [žiūrėta 2007-08-02]. Prieiga per internetą:

<http://www.nps.gov/history/museum/publications/conserveogram/01-04.pdf>.

1 pav. Žinduolių kaukolės žymimos tiesioginiais užrašais ir priišamomis etiketėmis. Santa Barbara gamtos muziejus.

2 pav. Etiketės priištos prie paukščių kailiukų tvirtinimo lazdelių. Roterdamo gamtos muziejus.

3 pav. Iškamšoms etiketės tvirtinamos prie stovo. Japonijos Gunma gamtos muziejus.

4 pav. Šlapiems preparatams etiketė dedama į indo vidų ir klijuojama išorėje. Geteborgo gamtos muziejus.

5 pav. Smulkiems eksponatams etiketė dedama į dėžutę. San Diego gamtos muziejus.

6 pav. Ženklimas barkodais. Londono Petrie muziejus.